

23.2.2015

Dnro 2228/4/14

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamies Jussi Pajuoja

Esittelijä: Tarkastaja Reima Laakso

VANKIEN PARTURIPALVELUT

1

KANTELU

Vanki A arvosteli X:n vankilaa vangeille tarjottavien parturipalveluiden järjestämisen ja niistä tiedottamisen laiminlyömisestä.

Kantelijan mukaan hän oli tiedustellut 27.2.2014 kirjallisesti parturia osaston esimiehiltä, mutta ei ollut saanut vastausta. Uudistettuaan tiedustelunsa 2.3.2014 rikosseuraamusesimies oli ilmoittanut vastauksessaan, ettei "X:n vankilassa ole parturipalvelua, josta tiedottaa." Kantelija oli myös anonut poistumislupia parturissa käyntiä varten. Poistumisluvat oli evätty ja perusteluiden mukaan vankila tilaa parturin vankilaan tarvittaessa. Kirjeessään ja poistumislupa-anomuksissaan kantelija moitti vankilaa siitä, ettei se tiedota vangeille parturipalveluista. Kantelija kertoi kirjeessään, että Y:n vankilassa toimiva parturi olisi halukas tulemaan myös X:n vankilaan. Kirjeen mukaan Y:n vankilassa parturipalvelut järjestetään säännöllisesti ja niistä tiedotetaan jokaisella osastolla erikseen. Kantelijan mukaan tämä mahdollistaa sen, että vangit ovat tietoisia palvelusta ja käyttävät sitä, jolloin hintakin on halvempi.

- - -

3

RATKAISU

3.1

Oikeusohjeita

Nk. normaalisuusperiaate lausutaan julki vankeuslain (767/2005) 1 luvussa.

Vankeuslain 1 luvun 3 §:n mukaan vankeuden sisältönä on vapauden menetys tai sen rajoittaminen. Vankeuden täytäntöönpano ei saa aiheuttaa vangin oikeuksiin eikä olosuhteisiin muita rajoituksia kuin niitä, joista säädetään lailla tai jotka välttämättä seuraavat itse rangaistuksesta.

Vankeus on pantava täytäntöön siten, että täytäntöönpano on turvallista yhteiskunnalle, henkilökunnalle ja vangeille. Vankeuden täytäntöönpanosta vastaavien viranomaisten on huolehdittava siitä, ettei vankeuden aikana kukaan oikeudettomasti puutu vangin henkilökohtaiseen koskemattomuuteen. Vankilan olot on järjestettävä niin pitkälle kuin mahdollista vastaamaan yhteiskunnassa vallitsevia elinoloja.

Vangin mahdollisuuksia ylläpitää terveyttään ja toimintakykyään on tuettava. Vapaudenmenetyksestä aiheutuvia haittoja on pyrittävä ehkäisemään.

3.2

Selvitykset

Keskushallintoyksikön lausunnossa viitattiin X:n vankilan apulaisjohtajan antamaan selvitykseen, jonka mukaan vankilan johtaja oli käynyt kysymässä 5–6 parturista heidän mahdollisuuksiaan tulla vankilaan leikkaamaan vankien hiuksia. Selvityksen mukaan vain yksi suostui tulemaan, mutta käynti oli peruuntunut, koska ainoa ilmoittautunut vanki ei ollut halunnut palvelua sen korkean hinnan vuoksi. Selvityksessä todettiin, ettei vankilasta ollut kuin yksi palvelusta kiinnostunut vanki ja parturin käynti olisi luonnollisesti ollut kalliimpi kuin jos parturilla olisi ollut leikattavana muutaman vangin hiukset.

Keskushallintoyksikön lausunnossa todettiin, että apulaisjohtajan antaman selvityksen mukaan X:n vankila järjestää parturipalveluja, jos yksittäinen vanki haluaa ulkopuolista parturipalvelua. Palvelujen järjestämistä vankilaan pidettiin myös vankilan kannalta järkevämpänä ja taloudellisempänä, kuin vangin saattamista parturiin laitoksen ulkopuolelle. Lausunnon mukaan vankilan käytäntönä on, että vankilan tilatessa parturia vankilaan tiedotetaan samalla myös muille vangeille parturipalvelujen mahdollisuudesta. Mitään suurta kysyntää ei palveluille ole lausunnon mukaan ollut, sillä jokaisella osastolla on mahdollisuus hiustenleikkukseen vankilan tarjoamalla parturikoneella.

Keskushallintoyksikkö totesi, että vankilasta esitetyn selvityksen mukaan X:n vankilan virkamiehet ovat pyrkineet järjestämään vankien parturipalvelut asianmukaisesti ja normaalisuusperiaatteen mukaisesti. Keskushallintoyksikkö kuitenkin edellytti, että vankilan tulee huolehtia jatkossakin siitä, että vangeilla olisi halutessaan mahdollisuus saada parturipalveluita vankilan ulkopuolelta. Keskushallintoyksikön näkemyksen mukaan X:n vankilalta voidaan edellyttää sitä, että se pyrkii jatkossakin aktiivisesti selvittämään palveluntarjoajilta heidän halukkuuttaan ja mahdollisuuksiaan tulla vankilaan tarjoamaan parturipalveluita. Lopuksi keskushallintoyksikkö totesi, että pitkäaikaisvankien ja loma-oikeutta vailla olevien vankien osalta tulee kiinnittää erityistä huomiota asianmukaisten parturipalveluiden saatavuuteen normaalisuusperiaate huomioon ottaen.

X:n vankilan selvityksen mukaan Y:n vankilassa käyvä parturi ei ole ollut yhteydessä X:n vankilaan. X:n vankilalla ei apulaisjohtajan mukaan ole mitään estettä parturin käynneille, mutta käynteihin tulisi olla myös halukkaita asiakkaita.

3.3

Arviointi

3.3.1

Aiemmat kannanotot

Oikeusasiamiehen kansliaan vuodesta 2007 lähtien saapunut useita kanteluita, jotka ovat koskeneet parturipalvelujen tai niistä tiedottamisen puutteita X:n vankilassa. Edellä lausunnossa esitetyt perusteet parturipalvelujen ja niistä tiedottamisen puuttumiselle ovat pääosin tulleet laillisuusvalvojan tietoon jo aiempien kanteluratkaisuihin saatujen selvitysten yhteydessä.

Oikeusasiamies Petri Jääskeläinen on useissa X:n vankilan parturipalveluja koskevissa kannanotoissaan (mm. 4207/4/10, 21/4/11, 3656/4/13) todennut mm. seuraavan.

Dnro 21/4/11

Käsitykseni mukaan se, että vankilaa ei nimenomaisesti ole säädösten avulla velvoitettu tiedottamaan mahdollisuudesta parturipalveluihin, ei tarkoita sitä, etteikö laitoksen tulisi tiedottaa edellä olevan säännöksen perusteella henkilökohtaisen hygienian ja nk. normaalisuusperiaatteen kannalta tarpeellisista palveluista, jollaisina muun muassa mahdollisuutta hiustensa leikkauttamiseen on pidettävä.

Johtajan selvityksen mukaan Teille oli tilattu ulkopuolinen parturi vankilaan. Viivettä asiassanne aiheutti se, että halukkaita partureita saapumaan vankilaan ei juurikaan ollut. Johtaja totesi myös tuolloin, että suljettuun vankilaan ei voida päästää ulkopuolisia työntekijöitä ilman kontrollia turvallisuussyistä ja suppean turvallisuusselvityksen tekeminen kestää muutaman viikon.

Oikeusasiamies totesi, että vaikka hänellä kantelunne perusteella ei ole aihetta epäillä lainvastaista menettelyä, hän pitää vankilan johdolta parturiasiassa saamiensa selvitysten valossa epätydyttävänä asiointilomakkeeseen rikosseuraamusesimieheltä saamaanne vastausta. Oikeusasiamies korosti, että vankilassa vangilla tulee olla tosiasiallisesti mahdollisuus asianmukaisiin parturipalveluihin. Vankilan johdon tulee myös huolehtia siitä, että laitoksen henkilökunta, tässä nimenomaisessa tapauksessa rikosseuraamusesimies, on tästä mahdollisuudesta tietoinen.

Aiemmissä kannanotoissa siteeratun ns. normaalisuusperiaatteen mukaan vankilan olot on järjestettävä niin pitkälle kuin mahdollista vastaamaan yhteiskunnassa vallitsevia elinoloja. Etelä-Suomen rikosseuraamusalueen aluekeskus on myös katsonut kanteluasiaan antamassaan lausunnossa parturipalveluiden järjestämisen tarpeelliseksi.

Oikeusasiamiehen määräämän X:n vankilaan 29.11.2012 tehdyn ennalta ilmoittamattoman tarkastuksen yhteydessä johtaja kertoi, että vankien parturipalveluita tarjoaa ulkopuolinen yrittäjä, mutta johtajan mukaan kysyntää palveluille ei ollut ollut koko vuoden aikana.

Parturipalveluiden osalta ongelmalliseksi on vankien taholta koettu myös X:n vankilassa tukanleikkuusta pyydetty hinta, joka on ollut aiempien selvitysten mukaan 50 euroa. Oikeusasiamies Jääskeläinen on todennut kustannuksiin liittyen, että hän on tietoinen vankien keskimäärin kehnosta taloudellisesta tilanteesta ja suljetuissa vankiloissa maksettavien toiminta- ja käyttörahojen tasosta. Oikeusasiamies ei voi toisaalta laillisuusvalvontansa puitteissa arvioida tai määritellä ulkopuoliselle palveluntarjoajalle palvelun järjestämisestä aiheutuvia kustannuksia ja niiden perusteella palvelusta pyydettyä hintaa.

Oikeusasiamies Jääskeläinen on aiemmin myös todennut, ettei hänellä ole toisaalta ollut aihetta epäillä, että vankilan johtaja ei olisi kertomansa mukaisesti pyrkinyt järjestämään ulkopuolista parturipalvelua vankilaan. Hän on pyytänyt kuitenkin vankilaa edelleen mahdollisuuksien mukaan selvittämään ulkopuolisten kohtuuhintaisten parturipalveluiden saatavuutta ottaen huomioon vankien rajallisen maksukyvyn.

Huomattava osa X:n vankilassa tuomiotaan suorittavista vangeista on syyllistynyt vakaviin rikoksiin ja suorittavat pitkiä vankeusrangaistuksia. Laitoksessa on varmuusosasto ja julkisuudessa olleiden tietojen mukaan laitos on myös tulevaisuudessa profiloitumassa ja kehittämässä edelleen toimintaansa pitkäaikais- ja jengivankien sijoituslaitoksena. Muun muassa tätä taustaa vasten vankien peruspalvelujen, jollaisina parturipalveluitakin voidaan pitää, tulee olla laitoksessa vankien saatavilla.

3.3.2

Vankilan oloista tiedottaminen

Vankeuslain 4 luvun 4 §:n mukaan vangille on viipymättä hänen saavuttuaan vankilaan tiedotettava sen oloista sekä vankien oikeuksista ja velvollisuuksista.

Selvityksistä ei käynyt yksiselitteisesti selville, onko vankila tiedottanut säännönmukaisesti ja kattavasti mahdollisuudesta parturin palveluun. Oikeusasiamiehelle saapuneissa kanteluissa moititaan erityisesti palvelusta tiedottamisen puutetta. Näkemykseni mukaan palvelun tai ainakin sen mahdollisuuden tarjoaminen tulisi olla säännönmukaista, jotta palvelun kysyntä ja kustannustaso olisi arvioitavissa sekä vankilan ja vangin että yrittäjän näkökulmasta.

Oikeusasiamies Jääskeläinen korosti kannanotossaan (4207/4/10), että vankilassa vangilla tulee olla tosiasiallisesti mahdollisuus asianmukaisiin parturipalveluihin. Vankilan johdon tulee myös huolehtia siitä, että laitoksen henkilökunta, tuolloin esillä olleessa nimenomaisessa tapauksessa rikosseuraamusesimies, on tästä mahdollisuudesta tietoinen. Tämän kannanoton voin toistaa myös nyt käsillä olevan kantelun osalta, koska kantelun liitteenä olleeseen asiointilomakkeen 3.3.2014 antamassaan vastauksessa rikosseuraamusesimies väitti, että ”X:n vankilalla ei ole parturipalvelua, josta tiedottaa.”

Oikeusasiamies Petri Jääskeläisen päätökseen (21/4/11) muun muassa X:n vankilassa noudatettavasta menettelystä parturipalveluiden saamiseksi saadussa selvityksessä kerrottiin, ettei laitokseen ei järjestetä säännönmukaista parturipalvelua, vaan tilannetta arvioidaan aina tarpeen mukaan vangin tai vankien pyynnöstä. Selvityksessä todettiin, että vankilassa saatujen kokemusten perusteella parturipalvelujen käyttäjiä ei juurikaan ole eikä palveluntarjoajia vankilaan myöskään saada. Selvityksessä todettiin vankilan kantana, ettei laitos ole velvollinen mainostamaan mahdollisuutta parturipalveluihin, kun se ei ole säännönmukaista. Jos parturi on tilattu vankilaan yksittäisen vangin, jolla ei ole mahdollisuutta käydä parturissa poistumisluvalla, pyynnöstä, niin selvityksen mukaan voidaan samassa yhteydessä tiedottaa mahdollisuudesta parturipalveluihin myös muille vangeille.

Oikeusasiamies Jääskeläisen tuolloin lausuman käsityksen mukaan se, että vankilaa ei nimenomaisesti ole säädösten mukaisesti velvoitettu tiedottamaan mahdollisuudesta parturipalveluihin, ei tarkoita sitä, ettei laitoksen tulisi tiedottaa edellä olevan säännöksen perusteella henkilökohtaisen hygienian ja nk. normaalisuuseriaatteen kannalta tarpeellisista palveluista, jollaisina muun muassa mahdollisuutta hiustensa leikkauttamiseen on pidettävä.

3.3.3

Parturipalveluiden toteuttamisesta

Oikeusasiamies Jääskeläisen aiemmin esittämiin kannanottoihin yhtyen totean, että minun on vaikea uskoa, ettei X:n vankilassa, jossa vankeja on nykyisellään paikalla keskimäärin noin kaksi sataa, olisi kysyntää kohtuuhintaisille parturipalveluille. Ulkopuoliset parturipalvelut ovat tietojeni mukaan toimineet vuosikymmeniä suljetuissa laitoksissa eri puolilla maata, myös syrjäseuduilla. Palvelun tarjoamisen tarvetta korostaa mielestäni myös edellä mainittu X:n vankilan profiloituminen pitkiä tuomioita suorittavien ja vaikeasti käsiteltävien vankien laitokseksi. Jokainen saatettu käynti ulkopuolisessa parturissa sitoo vankilan henkilökuntaa ja lisää turvallisuusriskejä esimerkiksi mahdollisten pakoyritysten muodossa. Tätä taustaa vasten aiemmissa selvityksissä esille tuotu ulkopuolisen henkilön vankilassa työskentelemisen edellyttämä turvallisuusselvityksen pyytäminen lienee toimenpiteenä pitkässä juoksussa laitokselle huomattavasti kevyempi ja edullisempi vaihtoehto. Pidän vankilan kertomaa menettelyä, jonka mukaan laitokseen ei järjestetä säännönmukaista parturipalvelua, vaan tilannetta arvioidaan aina tarpeen mukaan vangin tai vankien pyynnöstä, vankilan toiminnan suunnitelmallisuuden kannalta huonona. Mielestäni menettely on myös vankilan resurssien käyttämisen kannalta ja vankien taloudellisen tilanteen huomioiden epätyytyvävä.

Nyt käsillä olevaan kanteluun saadun selvityksen mukaan Y:n vankilassa toimiva parturi, joka mainittiin kantelijan kirjeessä, ei ollut ollut yhteydessä X:n vankilaan. Käsitykseni mukaan vankilan tulee olla aloitteellinen vangeille tarkoitettuja palveluja järjestäessään. Kantelukirjeessä kerrotun varaan viranomaisen ei tule asian selvittämistä mahdollisen palveluntarjoajan osalta jättää.

En voi olla lopuksi puuttumatta keskushallintoyksikön lausunnossa todettuun, jonka mukaan vangit käyttävät ilmeisesti vankilan tarjoamaa parturikonetta, jolloin heillä ei ole suurta tarvetta vankilan ulkopuoliselle parturille. Normaalisuuseriaatteen merkityksen sisäistämisen kannalta pidän tärkeänä, että jokainen rikosseuraamusosalalla suljetussa laitoksessa työskentelevä arvioisi omalta kohdaltaan hiusten merkityksen yksilön ulkonäön lisäksi myös itsetunnon,

siisteyden ja identiteetin kannalta. Samalla tulisi pyrkiä vilpittömästi arvioimaan omakohtaiset edellytykset selviytyä käytännössä omien hiuksien parturoinnista ”vankilan tarjoamalla parturikoneella” tai lähtökohtainen halukkuus antautua sattumoisin samassa laitoksessa olevan toisen, usein tuntemattoman, henkilön parturoitavaksi. Parturointivälineiden (leikkurit, sakset ym.) hygieenisyydestä ja toimintakunnosta huolehtiminen edellyttää käsitykseni mukaan varsinkin laituskäytössä ammatillisesti orientoituneen vastuuhenkilön nimeämistä. Pidän myös em. välineiden turvallisen käytön edellytyksenä lähtökohtaisesti niiden käyttöön huolellisesti perehtyneen tai ammatillisesti koulutetun henkilön nimeämistä vankilan henkilökunnasta tai laitoksen ulkopuolelta.

Näkemykseni mukaan vankien keho varallisuustaso leikkaa tehokkaasti esimerkiksi parturipalvelujen kysyntää. Tätä on selvityksissä pidetty yhtenä syynä ko. palvelun puuttumiselle laitoksesta. Jotta edellä mainittu keho kysyntä asettuisi oikeaan suhteeseen palvelun järjestämisen edellytyksenä, voitaneen rehellisyyden nimissä todeta, että suljetun laitoksen työ- tai käyttörahalla ei suurimmalla osalla vangeista kanttiiniostojen jälkeen ole mahdollisuutta maksaa parturista ylipäättään, puhumattakaan eräissä kantelussa mainittua 50 euron hintaa parturoinnista.

Voin yhtyä keskushallintoyksikön toteamaan erityisesti siltä osin, kun lausunnossa kehoitettiin X:n vankilaa pitämään jatkossakin huolta siitä, että vangeilla olisi mahdollisuus saada parturipalveluita vankilan ulkopuolelta ja että erityisesti pitkäaikaisten ja vailla lomaoikeutta olevien parturipalveluiden saatavuuteen kiinnitetään erityistä huomiota.

Kohtuuhintaisten parturipalvelujen tarjoamiseksi vangeille en rajaisi pois mahdollisuutta, että parturipalveluita tarjottaisiin laitoksessa vankityönä. Parturoivathan vangit saamieni selvitysten valossa toisiaan jo nykyiselläänkin.

4

TOIMENPITEET

Saatan edellä kohdassa 3.3.3 esittämäni käsitykset X:n vankilan ja Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikön tietoon lähettämällä kopiot tästä päätöksestäni. Samalla pyydän X:n vankilaa ilmoittamaan minulle 31.5.2015 mennessä toimenpiteistä, joihin vankila on ryhtynyt tiedottaakseen vangeille säännönmukaisesti parturipalveluista. Lisäksi pyydän vankilaa ilmoittamaan niistä toimenpiteistä, joilla taataan asianmukaisten parturipalvelujen saatavuus pitkäaikaisille ja lomaoikeutta vailla oleville vangeille.

Lähetän jäljennöksen tästä päätöksestäni myös Etelä-Suomen rikosseuraamusalueen aluekeskukselle.